

שערים

עבודת ה' ארצישראלית

התוועדות ג' אלול

מה לריקודים ביום הדין?!

תשובת הרא"ה - פרק מספרו החדש של הרב ארלה הראל

לזכרו של יהושפט-יחזקאל אמיתי
עלם חמודות וירא אלוקים
אוהב תורה ואהוב על כל רואיו

תוכן הגיליון

- 3. . . . . לפתוח את השער.
- 5. . . . . שמחת הדין בראש השנה.
- 11. . . . . לצלול אל ים המזרחות.
- 18. . . . . תשובה ארץ ישראלית.
- 25. . . . . בידך הדבר! . . . . .

שערים

עורך: יוסי הלוי

Yosef154@gmail.com

יו"ל ע"י ישיבת רועה ישראל - יצהר

לפתוח את השער

דבר מערכת

הרבי מקוצק נהג לומר שכל יהודי זקוק לחבר טוב כל כך, עד שיוכל לספר לו על מעשיו המגונים ביותר. על אמרה זו הוסיף הרב שטיינזלץ ואמר שבימינו אני מסוגל לספר לכל אחד על המעשים המגונים שאני עושה, אך אני זקוק לידיד נפש קרוב כדי לגלות לו בשקט שלמרות שאני נראה דתי, אני משתדל להתקרב לה'...

ב"ה ובשנים האחרונות דיבורים בעבודת ה' אינם צריכים להיאמר בסתר, במקלטים של בתי מדרש שונים. רבים כבר לא מרגישים צורך להתנצל ולהסתתר מאחורי מילים גדולות כדי שתהיה להם משמעות לחייהם. הצימאון לקרבת ה'; הבקשה לאהוב אותו וההרגשה שאני אהוב עליו; השמחה וההתלהבות בעשיית רצונו ועוד ועוד, הם המשמעות של חיי רבים וטובים.

עבודת ארץ ישראל

יש לנו תורה גדולה - תורת ארץ ישראל. עבודת ה' של הגלות אינה מספקת לדור של גאולה - דורנו, דור עקבתא דמשיחא, שהתהפוכות והסערות שהוא מצוי בהן מעידות על האיכות וגדלות הרוח אליהם הוא ראוי.

ישנם מפעלים גדולים שמניחים את עבודת ה' כפי שהיא על סדר היום הציבורי, בשיעורים ובאירועים לרוב; אך עדיין אין במה כתובה, עמוקה ואיכותית הקוראת לגודל שטמון בנו לצאת החוצה, במחשבה ובמעשה.

המטרה של כתב העת הזה הוא לפתוח שערים לעבודת ה' של דורנו, בני הגאולה האחרונה בארץ ישראל. אנו באמצע הדרך. לפנינו פרצו את הגדר גדולי החסידות ותלמידי הגר"א, ולאחריהם סלל ובנה מרן הרב קוק זצ"ל את יסודות הבניין. נוספו קומות מספר מאז, ואין אנו רוצים אלא להוסיף עוד קומה לבניין מפואר זה.

רבותינו בנו לנו מבואה מהודקת היטב על ידי הבשורה הנושאת את עבודת ה' כלפיד

הגיעה העת לפתוח את השער, לתת מקום ובמה ציבורית לבשורה הזו בכלים נאים ובתוכן עמוק

בוער וחי בידה, ואנו, תלמידי הישיבות, צריכים לבנות כעת את השערים מהם ייבנו החדרים הרבים, שאור ה' וטובו יפציע בהם ולא יפסח על אף יחיד באשר הוא.

פתחו שערים

בישיבות רבות ישנם שיעורים, שיחות, והתוועדויות לרוב העוסקות בעבודת הדעת, הלב והנפש וביצירת כלים לעבודתו יתברך. אך את התוכן הזה צריך להעמיק ולהעשיר על מנת לפתח תודעה ציבורית של עבודת ה'. ראשית בתוכנו, בני הישיבות, ולכל אחד ואחת המבקשים לעשות את רצון ה' בדרך המתאימה לדורנו.

לשם כך הוצאנו לאור את כתב העת הזה.

אומנם לכל מקום יש את הסגנון שלו, אך אחת המטרות שלנו בכתב-עת זה הוא להיות בבחינת "מקבלין דין מן דין", ליהנות את

כולם מהאוצרות שיש לכל מקום וכך לעלות קומה בשיח הציבורי בעבודת הדעת והלב.

הגיעה העת לפתוח את השער; לתת מקום ובמה ציבורית לבשורה הזו בכלים נאים ובתוכן עמוק; ליצור כלים ושפה לרעיונות בהם אנו מאמינים; לחשוף ולבטא את המעיינות מהם אנו שותים בישיבות, מרבנים ומשיחות חברים.

'שערים' הוא במה לבשורה הזו. במה לרעיונות הנשמעים בישיבות, במדרשות ובמועדים שונים. במה שמספקת תוכן נוגע, יומיומי, עכשווי ומעניין, ועם זאת עמוק, איכותי ויסודי. במה שיוצרת שפה אחת ודברים אחדים לדגל אותו אנו נושאים ומרימים.

שמרו על קשר

בתוכן הגיליונות הושקעה מחשבה רבה, בניסיון לכוון לשערים הנכונים אותם יש לפתוח ולנושאים שנוגעים לכל אחד ואחד. אנו תפילה לה' יתברך שנצליח 'לגרות' יהודים רבים, ולעורר את הדעת והלב לעבודה גדולה ומשמחת.

עתידים לצאת בע"ה ארבעה גיליונות 'שערים' בשנה, ואנו מעוניינים ליצור גיוון בין כמה שיותר נושאים וסגנונות. נשמח לכל רעיון, נושא, דיבור, דמות שנוגעים ומעניינים אתכם. כתב העת נועד בשביל כל אחד המבקש לעשות את רצון ה'.

כדי שיהיה לנו מושג כלשהוא האם אנו בדרך הנכונה, יעזור גם עדכון קטן, הודעת חיזוק אפילו עם מילה אחת: נהנית, התחזקתי או כל מילה שעולה בדעתכם, ספרו לנו על זה בהודעה - 0528308499.

שמחת הדין בראש השנה

הרב יהושע שפירא - ראש ישיבת רמת גן

האם ראוי לרקוד ולשמוח בתפילות ראש השנה?
כיצד הקב"ה מסתכל עלינו ביום זה?
על העבודה הראויה לראש השנה בארץ ישראל

מלך יושב על כסא דין וישראל אומרים שירה!?

בישיבות רבות במחוזותינו לא מחזה מוזר הוא ריקודים מלאי אש-קודש והתלהבות בתפילות ראש השנה, ובכלל, יום זה מאופיין בשמחה גדולה במקומות רבים. לכאורה מציאות זו תמוהה, שהרי הגמרא אומרת (ראש השנה לב ב): "אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבש"ע, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים? אמר להם: אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה?!". מאידך גיסא, מצוות עשה דאורייתא, לדעת הרמב"ם, של "ושמחת בחגך" לא פסחה גם על ראש השנה, ואילו תוקפם של דברי הגמרא הוא דרבנן.

כאשר נשאל על כך מו"ר הרב יעקב אריאל שליט"א, הוא חייך וענה שחסידיים ענו על כך על פי מנהג התשליך. חסידיים נהגו לרקוד בשעת התשליך ולמנהג זה יש מקור בשולחן ערוך, שאסר לכבס בגדים בתשעת הימים. מכך למדו שכיבוס הוא דבר משמח, וכאשר מכבסים היהודים את עצמם בתשליך ראוי לרקוד ולרקוד...

יום תרועה

התורה מזכירה את ראש השנה פעמיים בלבד, כ"יום תרועה" (במדבר כט א) וכיום "זכרון תרועה" (ויקרא כג כד). הירושלמי (ראש השנה ד א) מסביר ש"יום תרועה" נאמר על ראש השנה שחל ביום חול, בו תוקעים בשופר, והמילים "זכרון תרועה" נאמרו על מציאות בה ראש השנה חל בשבת ויש רק 'זכרון' לתרועה שהיתה אמורה להיות. אך בין כך ובין כך, ראש השנה מוגדר כיום תרועה.

מהי אותה תרועה? בתנ"ך, ובייחוד בספר תהלים, התרועה מבטאת שמחה, וממילא יום תרועה פירושו יום שמחה. כך מוכח מפסוקים רבים בתנ"ך - אנו אומרים בכל חודש אלול את מזמור כז בתהלים בו נאמר: "ואזבחה באהלו זבחי תרועה, אשירה ואזמרה לה". התרועה מוזכרת במזמור כחלק מהשירה והזמרה לקב"ה. כך גם במזמור צח - "הריעו לה' כל הארץ, פצחו ורננו וזמרו". אף ביציאה למלחמה נצטוונו להריע בתצוצרות (במדבר י ט), ולכאורה תרועה זו אינה יבכה וגניחה אלא תרועת נצחון המיועדת לרומם את רוח העם. אם אתה יוצא למלחמה מתוך גניחה ויללה יורדים סיכויי הנצחון שלך, אך אם החיילים שלך בטוחים בנצחונם יש יותר סבירות שתגבר על האויב, ולשם כך נועדה תרועת החצוצרות.

אומנם פשט הכתובים מורים על כך שעניינה של התרועה היא שמחה, ואם כן ראש השנה הוא אחד מימי השמחה הגדולים ביותר, עד כדי כך שהמצווה המרכזית של אותו היום, שחיובה מהתורה, מורה על השמחה הראויה ליום זה.

לעומת הסבר זה, תרגום אונקלוס מפרש את נושא התרועה אחרת. את המילים "יום תרועה יהיה לכם" מתרגם אונקלוס "יום יבבא יהי

לכון"; וכן את המילים "זכרון תרועה" מבאר אונקלוס כ"דוכרן יבבא".

אונקלוס מלמד שעניינה של התרועה, וממילא של ראש השנה, הוא צער. כך גם עולה מדברי הגמרא (ראש השנה לד א) המסתפקת מהי אותה יבבה, האם "גנוחי גנח" או "לילי לילי" ואולי אפילו שניהם, מפני שדרכו של אדם השרוי בצער עמוק לגנוח בתחילה ואחר כך לילל. אם כן, אף הגמרא סוברת שעניינו של ראש השנה הוא צער, בכי, פחד ואימת הדין.

לכאורה זו סתירה עם פשט הפסוקים מהם מוכח שתרועה עניינה השמחה?!

שפע וגבול

ניתן לומר שישנם שני פירושים למילה תרועה. פירוש בדרך הפשט, שעניינו של ראש השנה הוא השמחה בדין; ופירוש בדרך הדרש, כדברי חז"ל שלימדו שמהותו של יום זה הוא הצער.

כדי להבין את ההבדל בין שתי השיטות נמשיל משל.

משל למשפחה מרובת ילדים האוהבים איש את רעהו אהבת נפש. אבי המשפחה, עליו מוטל עול הפרנסה, נוהג לערוך קניות ברשת הגדולה פעם בחודש. כל ילדי המשפחה יודעים שחודש בחודשו, בכל יום חמישי שלאחר ראש-החודש אבא חוזר מהקניות ורכבם הגדול עמוס שפע רב וכל טוב, וכבר כאשר הם שומעים את נהימתו של הרכב בחניית הבית, פורצים הילדים לחנייה, אוחזים בידיהם את השקיות המרובות, ואגב הכנסתם הביתה הם מציצים לראות מה אביהם הביא הפעם.

אחד הילדים פותח את השקית שבידו ורואה שמונחות בה שש חבילות שוקולד. הוא מביט

בוחר את השליח הכי מרופט, מלוכלך ומאיים שמצא כדי לשלוח לילדיו את המצרכים שקנה להם.

אך גם כעת, דבר אחד לא השתנה - התאריך. את המזונות הוא חייב להביא בכל יום חמישי שלאחר ראש-החודש.

אותו תאריך בדיוק נשאר ועודנו יום השפעת השפע! אך בעבר הוא היה יום שמחה רבה ולאחר זמן הוא נהפך ליום צער עצום. פעם הילדים היו רצים לעזור לאביהם לשאת את השקיות, ולאחר השינוי הם בוכים ומצטערים דווקא ביום בו הם מקבלים את מזונם. אפילו כאשר הם מנסים להגיע לאביהם, השליח אוטם את פניו ועוטה על פרצופו ארשת סתומה - במצב כזה אין מעבר ויכולת לילדים להגיע לאביהם.

כך גם הנמשל. כשעם ישראל ישב בארצו ראש השנה היה יום שפע משמח. גם במצב מלבב זה אולי התפללו היהודים על גורלם - בבחינת "מי בקיצו ומי לא בקיצו". בקצה האחד יש שש חבילות שוקולד במקום שמונה ובקצה השני יש ארבע חבילות קורנפלקס במקום שתיים. כך גם בקצוות החיים. סופו של כל אדם למיתה ואין אחד שחשב לחיות עד אין קץ. גם כאשר מתפללים "מי יחיה ומי ימות" זהו דרך העולם, ובכל שנה אנשים נפטרים ועובדה זו אינה דבר משונה.

יום הדין הוא היום בו מקבלים את השפע מאבינו, שהרי מזונותיו של האדם קצובים מראש השנה ועד ראש השנה, ולכל שפע בעולם הזה יש גבול, ועל כך הדין בראש השנה - מהם גבולות השפע אותם תקבל.

השאלה הגדולה היא איזו הרגשה טפלה ואיזו עיקר, השפע או הגבול? כאשר אתה מקבל את השפע, האם אתה מרגיש בעיקר את הגבול ועצם נתינת השפע טפלה לו וממילא יש כאב

בעיני אביו ושואל אותו "אבא, בחודש שעבר קנית שמונה חבילות". ואביו עונה לו שבחודש שעבר היה מבצע ולכן קנה שמונה, הפעם לא היה מבצע ובכל זאת הוא קנה שש ולא פחות. ילד נוסף מציץ בשקיות שבידו, ממשש וחש שיש שם ארבע אריזות קורנפלקס. הוא שואל את אביו "אבא, חודש שעבר היו שתי אריזות, לכבוד מה קנית יותר?" ואביו עונה לו, שלעומת השוקולד, על אריזות הקורנפלקס היה מבצע 'אחד פלוס אחד' ולכן קנה להם יותר. לפעמים מקבלים יותר ולפעמים פחות, אך דבר אחד לא משתנה אף פעם - השפע מגיע בכל יום חמישי שלאחר ראש חודש, וממילא בתחילת כל חודש יש שמחה וצהלה.

ראש השנה הוא אחד מימי השמחה הגדולים ביותר, עד כדי כך שהמצווה המרכזית של אותו היום, שחיובה מהתורה, מורה על השמחה הראויה ליום זה.

ויהי היום, ואמם של הילדים בגדה בבעלה ואף הילדים הכעיסו את אביהם מאוד, ובליט ברירה, זרק אבי המשפחה את כל משפחתו מביתו בכעס גדול. אך עם כל הרוגז, האב מחוייב להביא מזונות לילדיו וכעת הקניות שלו נערכות אחרת מהצורה בהן היו בעבר. אם בעבר הקניות היו בשמחה, כעת הם בעצבנות; אם בעבר היו בשפע, כעת האב בודק מהו המינימום בו הוא מחוייב ולא קונה להם גרם אחד יותר; כעת הוא בוחר את המזון הגרוע ביותר ואף מבקש מבעלי החנויות שילכלכו עוד קצת את המוצרים אותם הוא קנה והוא

בגבולות; או להפך, וההרגשה העיקרית היא השמחה בעצם קבלת השפע והגבולות טפלים לשמחה העצומה הזו.

שפע של גלות ושפע של גאולה

כשעם ישראל ישב בטח בארצו, עיקרו של ראש השנה היה קבלת השפע. ארץ ישראל נתנה פירותיה בעין יפה, וכל בר-דעת הבין שכאשר נכנס חודש אלול הוא מתקרב לקצה השפע שנקבע לו בתחילת השנה הזו, וככל שעובר הזמן השפע של השנה הנוכחית הולך ומסתיים. אותו בר-דעת אף הבין שבראש השנה הקרוב הוא יקבל עוד שפע רב לשנה הבאה ומחשבה זו ממלאת אותו, ואת כל אדם בר-דעת, בשמחה עצומה! אומנם לשפע אותו אנו מקבלים בראש השנה יש גבול, אך לכל דבר במציאות יש גבול. ייתכן שמישהו יקבל שפע אינסופי? הרי השפע נקבע מראש השנה הזו עד ראש השנה הבא, וודאי שיש גבול לשפע, אך גבול זה טבעי הוא וממילא אף אינו מורגש כמשהו מצמצם ומצער. תחושה זו מתעצמת בעזרת הידיעה שגם כאשר נתקרב לגבול בשנה הבאה נקבל שפע מחדש לשנה שלאחר מכן.

כשנולד בן נוהגים לערוך סעודת 'שלום-זכר'. בין שאר המנהגים הנהוגים בסעודה זו, נוהגים אף לאכול 'ארבעס', גרגרי חומוס, לאות אבלות. מדוע? יש מי שאומר מפני שיבוא יום והילד הרך שנולד כעת - ימות... אך מרוב השמחה שיש בהולדת הילד ובשאר הטעמים של השלום-זכר לא שמים לב לטעם האבלות וודאי שאף אחד לא חושב לבכות בסעודה הזו... וכי רק מפני שבסוף חייו התינוק יעבור לעולם שכולו טוב אינני שמח כאשר הוא נולד? הרי יש פה שפע גדול!

כך גם בראש השנה. אומנם לשפע יש גבול

ויש לדון מי בקיצו ומי לא בקיצו, אך ודאי שהגבול טפל לעצם קבלת השפע העצום ואינו מעציב כלל וכלל.

אך כאשר אבינו הגלנו מעל שולחנו התחלנו לקבל את השפע בצורה שונה. מהו השפע בגלות? עבדות תחת שלטון נבוכדנצר. אך מי שהתגורר בארץ ישראל וקיבל שפע של אומה מלאת און וכוח התרגל לשפע של גאולה אותו הוא קיבל בשמחה עצומה, וכעת, כשנהיה עבד

אותו תאריך בדיוק נשאר

ועודנו יום השפעת

השפע! אך בעבר הוא

היה יום שמחה רבה

ולאחר זמן הוא נהפך

ליום צער עצום. פעם

הילדים היו רצים לעזור

לאביהם לשאת את

השקיות, ולאחר השינוי

הם בוכים ומצטערים

דווקא ביום בו הם

מקבלים את מזונם.

נרצע לנבוכדנצר, לכאורה השפע אותו הוא מקבל כעת אינו שפע רצוי כלל.

ודאי רבים מתו מרעב באותה התקופה אך בכל זאת מישהו נתן להם פרוסת לחם ממנה הצליחו חלק לחיות. אף פרוסת לחם זו היא שפע! ומי השליח של אביהם השולח להם שפע? נבוכדנצר! באותו ראש השנה עם ישראל קיבל שפע, אך לא שמחו בו אלא הלכו אבלים וחפויי ראש מפני שקבלת השפע היתה טפלה לגבולות האימים שהתלוו לה.

חדוות ה' היא מעוזכם

אך כאשר חזרו בני ישראל לארצם, מנהיגם נחמיה מבשר להם על העידן החדש ועל האופי הראוי לראש השנה הנחגג בארץ ישראל: "ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים, ושלחו מנות לאין נכון לו, כי קדוש היום לאדונינו. ואל תיעצבו כי חדוות ה' היא מעוזכם" (נחמיה ח י). הפסוק הקודם מתאר את דברי נחמיה כהוראה לשינוי מצבם של ישראל כעת: "אל תתאבלו ואל תבכו, כי בוכים כל העם". מדוע ישראל בוכים? מפני שהם חיים את העבר! בשבעים שנות גלותם הורגלו ישראל לראש השנה מלא עצבות וצער, וגם כאשר הם מגיעים לארץ הם זוכרים את השנה שעברה. אך הנביא אומר להם שזהו, עבודת הגלות נגמרה, כעת זהו ראש השנה של ארץ ישראל! "אל תיעצבו - חדוות ה' היא מעוזכם!" כל זאת למרות שמלכות פרס שולטת בכיפה וישראל נתונים תחת שלטון עם זר, אך בכל זאת נחמיה אומר לעמו שזהו תחילתו של עידן חדש, של בניין ירושלים.

על פי הסבר זה מובן מדוע אונקלוס תרגם את המילה תרועה כ"בבא". אונקלוס הגר היה אחיינו של טיטוס שהחריב את בית המקדש השני, והוא הצטרף לעם ישראל מיד לאחר חורבן בית שני. ממילא, כאשר הוא צריך לתרגם ולהגדיר את אופיו של ראש השנה הוא מגדיר אותו כיום עצוב - יבבא, וכאשר הגלות מתעצמת וגולים חזרה לבבל היבבא עוברת מ"גנוחי גנח" ל"לולי יליל", כדברי הגמרא.

ודאי שאונקלוס יגדיר את ראש השנה באופן עצוב, שהרי פירוש זה תואם את התקופה בה חי. אך פירוש זה ועוד אחרים אולי אינם פירושים נצחיים אלא מותאמים למציאות, ופשט ראש השנה כפי שמתואר בתנ"ך הוא יום תרועה במובן של יום שמחה.

אם כן, שתי ה"שיטות" שלכאורה חלוקות בהבנת משמעותה של התרועה, אינן חלוקות כלל וכלל, אלא עוסקות בזמנים ובמצבים שונים של עם ישראל.

עבדו את ה' בשמחה

עינינו רואות את המהפך, את משמעותו החדשה של ראש השנה בארץ ישראל. המהפכה החלה בבתי המדרש של החסידים, שהריחו את ריח הגאולה והתחילו לרקוד; המשיכה המהפכה ונדבקה במתנגדים שעברו ליד הקלויז החסידי והציצו פנימה; וכעת בארץ ישראל ממשיכה המהפכה ביתר שאת.

למהפכה זו יש ראייה מהזוהר הקדוש. הזוהר (במדבר קיח א) מביא שני פסוקים בתהלים הסותרים אחד את השני. במקום אחד נאמר "עבדו את ה' בשמחה" (תהלים ק ב) ובמקום אחר נאמר "עבדו את ה' ביראה" (שם ב יא). הזוהר הקדוש מתרץ את הסתירה בין הפסוקים בתשובה פשוטה - "כאן בזמנא דישראל שראן בארעא קדישא כאן בזמנא דישראל שראן בארעא אחרא". בחוץ לארץ עבודת ה' מלווה ביראה ורעדה אך בארץ ישראל לובשת היא מעטה של שמחה וצהלה.

העיקר - השפע והשמחה

בדרך דומה אך שונה במעט הולך רבי משה סופר זצ"ל, בעל החתם סופר, בחידושו על התורה (תורת משה וילך ד"ה תוקעים ומריעים). החתם-סופר מבאר שני מושגים, תקיעה ותרועה, כאשר התקיעה משמשת כביטוי שמחה והתרועה מבטאת צער. הוא מביא לכך ראיות שונות, ביניהן אף את הראיה מתרועת המלחמה. למעשה, בראש השנה גם תוקעים וגם מריעים, ולכל אחד מקולות אלו יש תפקיד בהתאם לרגש אותו הוא מבטא.

לצלול אל

הרב דוד דודקביץ'
ראש ישיבת רועה

מבאר החתם-סופר, שכאשר ישראל יושבים בארץ ישראל תופסת התקיעה מקום עיקרי מפני שעבודת ארץ ישראל היא בדרך השמחה. לעבודה זו טפילה התרועה, שלשיטת החתם-סופר אף לה יש מקום בעבודת ארץ ישראל. לעומת זאת, הקול העיקרי בחוץ לארץ הוא התרועה המסמלת את הצער וטפילה לה התקיעה. אומנם החתם-סופר מגדיר את התרועה כביטוי של עצבות, אך למעשה הוא טוען בתוקף שעיקר עבודת ראש השנה בארץ ישראל היא בשמחה וכל מהותו של יום זה הוא כיום שמחה.

אם כן, יש אף ממד של צער בראש השנה. מדוע? כפי שנאמר בהתחלה שלכל שפע יש גבולות. ראש השנה הוא יום של השפעת שפע בין בחוץ לארץ ובין בארץ ישראל ולשני סוגי השפע יש גבול, השאלה הגדולה היא מהו העיקר? הגבול או השפע? בחוץ לארץ מודגשות הגבולות ולכן האווירה ביום זה מזכירה את המרחק מהאב הרחום המשפיע את שפעו עלינו. אך בארץ ישראל השפע הוא העיקר והגבול נלווה אליו בדרך אגב. קבלת השפע בראש השנה בארץ ישראל מגלה לנו כמה אנו קרובים לה' יתברך וכמה אבינו הגדול אוהב אותנו, והשמחה בכך מקרבת אותנו אליו עוד ועוד.

ים המורכבות

ישראל ורב הישוב יצהר

התוועדות להילולת הרב קוק זצ"ל*

השפעתו של הרב קוק על הציבור הדתי-לאומי, ומתוך כך על האומה בכללה, היא עצומה. ויחד עם זאת, למרות שבמקומות רבים מלמדים את תורתו, רבים אינם מכירים את דמותו המיוחדת ורבת הפנים. מאמר זה בא להאיר תחום חשוב זה.

מי היה הרב קוק? באחד הספרים העוסקים בדמותו נאמר כך:

כאשר בא אחד מהסופרים לכתוב מונוגרפיה על הגאון מוילנא פתח כך: לא רב ראשי לא אב בית דין לא מרא דאתרא לא ריש מתיבתא לא פרנס העדה ולא עסקן בצרכי ציבור היה, כי אם גאון. זה שמו וזה זכרו בפי העם ובליבו. ואילו הראי"ה היה: גם רב ראשי, גם אב בית דין, גם מרא דאתרא, גם ריש מתיבתא. גם פרנס העדה, גם עוסק בצרכי ציבור וגם בצורכי יחיד, ועם כל זאת ועל כל זאת, היה גאון התורה והמחשבה הישראלית.

למען האמת, ניתן היה להוסיף לרשימה עוד תכונות מיוחדות, ממשורר ועד מנהיג ציבור, ונכון לומר שהרב קוק לא היה רק 'חד בדרא', אלא חד בדורות. בנוסף לכל מעלותיו ופועליו הכבירים הוא היה גם כהן, שחי את תפקידו באופן מובהק ושלם. מספרים שפעם שאלו את הרב יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, מגדולי מתנגדי שיטתו של הרב זצ"ל, אם ייבנה בית המקדש בזמן הזה, את מי הוא מציע לתפקיד הכהן

הגדול בעבודת בית המקדש? הרב זוננפלד ענה מיד "בוודאי את הרב קוק!", ויחד עם זאת הוסיף: "לכהן גדול כן, אך לא לרב בירושלים..."

מעבר לכל תפקידיו, הרב קוק היה מחובר בקשר נשמתי עמוק ונדיר לאומה ולכל מאורעות חייה, ולכל יחיד ויחיד בתוכה. כידוע, הוא היה בקיא גדול בתורת הקבלה. הרב זוסמן זצ"ל, המקובל הירושלמי מזקני תלמידי הגר"מ חר"ל"פ זצ"ל, סיפר שהרב זצ"ל היה עוסק גם בתיקוני נשמות, ולפעמים היה משוחח בשעת השיעור אודות אנשים גדולים שכבר נמצאים בעולם האמת ונכשלו באיזה עניין וזקוקים לתיקון לנשמתם. תוך כדי השיעור היה כביכול מצביע עליהם, שהרי הוא הרגיש את נוכחותם בחדר. ואיך היה נעשה התיקון? על ידי כך שהוא היה מגלה את השורש הפנימי שבקדושה שהיה לאותו כישלון, ובזה היה מתקן אותם.

נדמה שהרב זצ"ל נהג באופן כזה של תיקון נשמות לא רק כלפי יחידים אלא גם כלפי האומה כולה, והחיל אותו על תהליכים שלמים שקורים בעם וזקוקים לתיקון דרך הכרת החפץ הפנימי החיובי שהוליד אותם, גם כאשר לצערם הדרדרו תהליכים אלו למקומות ולתופעות שליליות. הייתה תקופה שבה הרב קוק האריך מאוד בפסוק 'שמע ישראל', עד כדי שכל הקהל כבר גמר את כל פרשיות קריאת שמע והרב לא סיים אפילו את הפסוק 'שמע ישראל'. הרב חר"ל"פ ניגש לשאול אותו את פשר הדבר, והרב זצ"ל ענה לו: 'כל עוד אינני מרגיש שהכנסתי אמונת ייחוד השם בלב כל אחד מישראל, אינני יכול להמשיך'. עד כדי כך הגיעה הדאגה והאכפתיות שלו לכל יהודי ולאומה.

הדברים נאמרו בסעודה שנערכה בישיבתנו לרגל הילולת הרב זצ"ל ועוסקים בחשיבות שיש לדמותו של הרב בישיבה.

ערכם של סיפורי צדיקים

סיפורים על הרב קוק ישנם למכביר, אולם השאלה היא מה העבודה שאנו יכולים, רוצים ואמורים לקחת מדמותו של הרב.

נתחיל עם כמה פרטים ביוגרפיים חשובים. לעיתים אמנם מכירים היטב את כתבי הרב, אך לא את תולדותיו. מסיבה כלשהי נדמה אפילו ללומדי תורתו וכתביו של הרב זצ"ל כאילו סיפורי צדיקים שייכים רק לרובד העממי יותר של הציבור. אולם הרב עצמו ודאי לא חשב כך, הוא כתב מאמרים חשובים בספר, "אדר היקר", על תולדות חמיו, הגה"צ האדר"ת זצ"ל, ושם הסביר באריכות את הערך העצום של סיפור בשבתם של צדיקים וגדולי ישראל:

"ישראל נמשלים לעוף", הוא נוצר לעוף והוא מוכרח לעוף, לבו ובשרו ירננו אל אל חי. אבל, איך יתנשא לעוף ורגליו טובעו בבוץ, וכל מרחב החיים מלא תוהו ובהו וחשך ביחש לממשלת הרוח ואצילות הנפש?

עת אשר יתקפו היאוש, ויאמר יעקב אולי זהו גורלו, כעת, ללכת על גחון, ללחך עפר, ישא ישראל עיניו אל הזקנים שבדור; אל יחידי הסגולה, אשר על ברכיו נולדו, יראה הוד נפשם, ורוממות שאיפותיהם. מהם יכיר את רוחו, כי רוח האומה יתגלה בגדוליה. אז יכיר את תוכן חייו, אשר אם כי שאלת הלחם היא שאלה גדולה שצריכה פתרונים, אבל ידע נאמנה כי לא היא תהיה כל הסכום של שאלת חייו הכלליים; ורוח חיים חדשים, חיים טבעיים לו, חיים של קדושה ועדינות רוח, ימלאהו, וילך במסילתו לסול לו דרך אשר בה ועל ידה יגיע לכל חפצו, עד שגם שאלת הלחם תהיה יותר קרובה להפתר כי חפץ ה' בידו יצלח.

על-כן גדול הוא ערכה של פעולת סיפור תולדותיהם של צדיקים לישראל, כמה שיגדל הרושם של החזיון המפליא, של חיי איש הרוח, המתרומם מעל החפצים

הפעוטים של המון החיים, וחי כולו באויר של קדושה וטהרה, של צדק ומישרים, הנה האור הזורח חודר בכל עת, לפי המקבלים, לפי המקרים, רק קמעא קמעא; ויש אשר ישעו העינים מקוצר רוח, ולא יחושו בקרני האור מדי עברם. אבל עת אשר יתקבצו כפי היכולת סכום הגון ממכסת קוי האור, ששטפו ועברו בלא מעצור בכל משך חיי איש המעלה, אז יאספו להיות יחד לשמש צדקה, המאירה מחשכי ארץ באור עזה.

בעקבות דבריו אלה, נרצה גם אנו ללקט שביבים של אש וניצוצות של קודש מדמותו של הרב זצ"ל, כדי שיהיו אלו עבורנו לפיד אש, פנס וקרן אור שתאיר את דרכנו, דבר חשוב בכל עת ובוודאי בדור מבובל ומחפש דרך כדורנו.

תולדות הרב

הרב נולד בט"ז אלול תרכ"ה (1865) בבית מיוחס שגידל את ילדיו לתורה ויראה, מדות נשגבות ואהבת הבורא, תורתו, עמו ונחלתו. כבר מגיל צעיר מאוד גדל בקדושה ובטהרה

נדמה שהרב זצ"ל נהג
באופן כזה של תיקון
נשמות לא רק כלפי
יחידים אלא גם כלפי
האומה כולה

מופלגות. לשיטתו, החינוך הצנוע והקדוש הוא דבר מתבקש. משנתו איננה לאומיות ככל העמים אלא קדושת הלאומיות של ישראל, "ממלכת כהנים וגוי קדוש".

ליבם ומעשיהם לרעיון הארץ ישראלי. אך בעקבות פרוץ המלחמה הדרים נסגרו ונמנעה ממנו האפשרות לחזור ארצה. באותן שנים בה נמנעה חזרתו לארץ הקודש כיהן כרב בלונדון. לתקופה זו היתה השלכה משמעותית ומכרעת על הצהרת בלפור, שכן הוא נלחם מול קבוצות אנטי-ציוניות שפעלו נגד ההכרה בישוב היהודי בארץ. כל אותן שנים בהיותו בחו"ל היה חותם על מכתביו בתואר "הרב של יפו, עכשיו בלונדון".

הוא שב ארצה בשנת תרע"ט (1919) ולאחר מכן נסע לארה"ב עם משלחת רבנים כדי לאסוף כספים עבור הישיבות בארץ ואף נפגש עם נשיא ארה"ב בבית הלבן. אותן שלושים שנים בהן התגורר הרב בארץ השאירו את חותמם העצום על כל הנעשה בה, ורישומן ניכר עד היום. הרב לא נח ולו לרגע: הנהיג את הציבור לגווניו בשאלות ציבוריות ורוחניות שעמדו על הפרק, היה ראש לרבני ארץ ישראל, כתב מאמרי הגות ומחשבה, חיבר תשובות הלכתיות וספרי פסיקה מרכזיים בנושא מצוות התלויות בארץ ובהלכות קדשים, ייסד את הרבנות הראשית, טיפל באנשים פרטיים, הקים ישיבה, יצר קשרים עם גדולי ישראל מכל הגוונים ועוד ועוד. קשה שלא להשתאות אל מול פועלו הכביר באותן שנים בהן חי בארץ.

כששב ארצה בשנת תרע"ט התמנה לרבה של ירושלים, שש עשרה שנה בדיוק לפני פטירתו. בירושלים סבל הרב מהתנגדות גדולה לדרכו מצד חלק מסוים ותקיף של רבני ואנשי הישוב הישן, וכעבור שנתיים, בשנת תרפ"א (1921) התמנה לרב הראשי האשכנזי הראשון של ארץ ישראל. בתשפ"ד (1924) יסד את ישיבת מרכז הרב. הרב נפטר בג' אלול תרצ"ה (1935), בהיותו בן שבעים.

הרב נחשב מגיל צעיר לעילוי בישיבות ובבתי המדרש שבהן למד, ולאחר שהתארס עם בתו של האדר"ת למד בישיבת וולז'ין. הנצי"ב התבטא באותם ימים שכל הקמתה של וולוז'ין הייתה מוצדקת ולו רק למען הרב זצ"ל. הרב התחתן בגיל עשרים ואחת, וכשהיה צעיר מאוד, כבר בגיל 23 בערך, קיבל בקשה ממרן ה'חפץ חיים' זי"ע, לכהן כרב בעיירה זיימל. לאחר מכן עבר לכהן ברבנות במקומות נוספים, וכבר אז החל לכתוב ולעסוק הרבה, בכתיבה תורנית הלכתית ובכתיבת רעיונותיו הנשגבים. הוא עלה ארצה בתאריך שיהיה לימים סמלי מאוד: בכ"ח אייר (יום שחרור ירושלים) תרס"ד (1904), לאחר פניות חשובות מנכבדי יפו־תל אביב ולאחר מגעים והתכתבויות של שנתיים. בהיותו בן 39 הגיע כדי לכהן כרבה של יפו והמושבות המתחדשות בארץ הקודש באותם ימים.

הרב היה מודע לכך שהמציאות בארץ ישראל שונה מזו שהכיר באירופה. נאמו הראשון בעת הגעתו ארצה היה בעברית צחה, דבר יוצא דופן עבור רב אורתודוקסי באותן שנים. מכוח רעיונותיו ודבריו המרוממים נתחבב על רבים מבני היישוב החדש. הוא גם התכתב עם גדולי הסופרים שהיו באותה עת וניסה להשפיע עליהם. היו סופרים אותם הצליח לכבוש בליבו, כמו הסופר אז"ר, והיו סופרים שאיתם היה לו דיאלוג ארוך ולעיתים גם קשה ומתיש, כמו י"ח ברנר.

הרב התגורר בארץ כשלושים שנה, בשלוש מתוכן שהה בגלות בעקבות מלחמת העולם הראשונה שפרצה בתרע"ד (1914). באותם ימים ביקר הרב בשוויץ לרגל "הכנסיה הגדולה" - כנס עולמי של אגודת ישראל (וגם בשל טיפול רפואי שקיבל שם, שרק בגללו היה מוכן לצאת את הארץ), שהרב יצא אליו כדי להשפיע על המתכנסים ולקרב את

“עשיית גשרים בין התהומות”

מהי אפוא דרכו של הרב? אפשר לנסות ולומר שתורתו עומדת על שתי רגליים יציבות: האחת היא כמובן דרכה של תורה, כמובן השורשי והנאמן ביותר שלה. למשל, כשהרב ביקש מהרב הנזיר להכין את תכנית הלימודים לשיבת 'מרכז הרב', בסיס התכנית כלל כמובן את לימוד התורה באופן המקובל והמסור בידינו כיום, שכל עולם השיבות בנוי עליו. עם זאת, היות ובכל דור יש הארות ודגשים משלו, גם הרב זצ"ל הביט על התהליכים הדוריים שהתרחשו לנגד עיניו, בזמן שרבים לא נתנו עליהם את הדעת. אין לו אח ורע בקרב גדולי הרבנים שהכניס את ראשו לשאלות הדור ולמבוכה שהתעוררה בבית ישראל באותן שנים גורליות. רבים אמנם עסקו בשאלות של יחידים, אבל בשאלות הנוגעות לכלל האומה - לשם כך צריך גדולי עולם שיזהו מה התהליכים שהאומה עוברת, מה התהליכים שהעולם עובר, אילו תהליכים עובר האדם כתוצאה מכך ואיך הדבר משפיע על היחס שלנו לכלל ישראל וליחידים שבו.

כאיש המעלה שהכל צריכים לו, וכאדם של חיבורים שאיחד בתוכו הפכים ודרכים רבות, הרב זצ"ל הצליח להחזיק בשני קצוות מנוגדים, וכפי שכתב באחת האיגרות:

ואינני מוצא את עצמי רואה את חזון השלימות כי אם בחיבורם של כל חלקי הטוב אשר הושפעו לנו מכל הצדדים השונים, מאז מקדם ועד הדור האחרון. עבודת הקודש של סלילת הדרך ועשיית גשרים בין התהומות המפרידים, זאת היא העבודה שהייתי חפץ שתהיה חביבה על כל העוסקים בנשמתא-דאורייתא, כמו שהיא חביבה עלי עד לאחת. ובדורות האחרונים, יפה לנו מאוד כל שיחתם של תלמידי הגר"א יחד עם תלמידי הבעש"ט, שהיו עומדים במצב כל כך ניגודי זה לעומת זה בשעתם. ולא בלא עמל תפרא

לנו ספרות שלמה שתכשיר את עצמה לאחות את הקרעים הללו ברוח. אבל מה יקרה היא התולדה שעתידה לצאת מעבודה זאת! (אגרות ראי"ה, ח"א עמ' דש)

לצערנו, בדורנו לא רבים הם החותרים על דגלם את יצירת גשרים. בדרך כלל מי שאוחז בדרך אחת, זרה לו הדרך האחרת. קשה לרבים מהאנשים לאחוז בתורה הגואלת מצד אחד ומצד שני בתורת המוסר, החסידות או הפנימיות. נדמה לנו כאילו כל אחד עומד לעצמו. אך הרב סבר שעבודת החיבורים היא עבודה חביבה, יקרה ונצרכת מאוד בדורנו, וראוי שתהיה חביבה ובמיוחד על כל העוסקים ברזי ובנשמת התורה. זהו אידיאל גבוה, נשגב ותובעני, ואולי לכן רבים מתקשים ליישם בהצלחה משימת קודש זו.

אהבת ישראל וגאולת ישראל

הרגל השניה שעליה נשענת תורת הרב היא אהבת ישראל וישועתם. הרב הצדיק אריה לויין ז"ל העיד כי הגורם למחלתו היה הקשר החזק שלו אל כלל האומה:

כששמע הרב קוק על רציחתם של יהודי חברון, התעלף לאחור. לאחר ששבה רוחו אליו קרע בגדיו ואמר ברוך דיין האמת. במשך כמה זמן היה בצער רב ובבכייה, ולא שם כר לראשו. אמר הרב אריה שמאז קפצה עליו הזקנה, וזה היה הגורם למחלתו האנושה ממנה לא קם.

הוסיף על כך הרב יחזקאל סרנא ז"ל, שהיה ראש ישיבת חברון:

בוא וראה עד כמה הייתה גדולה מידת אהבת ישראל אצל הראי"ה. הלוא כשקרה האסון הגדול של רציחת תלמידי הישיבה (סלבודקה) בפרעות הדמים בחברון, הייתי כבר אחד מראשי הישיבה, ואף הכרתי את הבחורים. הנה כשהגיעה אלי הידיעה המרה הייתי ממש המום, הלב התכווץ מצער

והכאב היה גדול מנשוא, אולם עם כל זאת לא התעלפתי. ואילו הראי"ה, כששמע על מה שקרה בחברון, התעלף ונפל על הארץ. הכאב שלו היה יותר עמוק והזעזוע שלו היה יותר גדול. זו נשמה גדולה שמחזיקה את כלל ישראל באמת בכל פינה שהיא.

כלל ישראל

נסיים במכתב מעניין ששלח הרב לכינוס הראשון של אגודת ישראל, שהרב רצה להגיע אליו אך לא יכול היה להשתתף בו. במקום זה הוא כתב להם את המכתב הבא:

להוד קדושת הדרת כבוד הכנסת הגדולה אגודת ישראל, שלום וברכה מקודש.

... נכבד מאד הוא דבר הקריאה להתעודדות האומה בכללה. הפתגם "כלל ישראל", ההולך ונכפל במכתבם הקדוש, אות הוא, שגדולי הדור, גאוני התורה וצדיקי הזמן, עומדים הם על הבסיס של אחדות האומה כולה. ובזה אנו רואים יד ד' לטובה על

הרב היה מודע לכך

שהמציאות בארץ

ישראל שונה מזו שהכיר

באירופה. נאומו הראשון

בעת הגעתו ארצה היה

בעברית צחה, דבר

יוצא דופן עבור רב

אורתודוקסי באותן שנים

לחצוצרה קטנה של מפלגה פרטית אחת, מה שלא היה זה מימי עולם. וב"ה שהרב הוקל מכאובי על-ידי הד קול קדשם, ההולך בעז, שאיננו מדבר בשם ולשם מפלגה וכתה מיוחדת, כ"א לדרישת הטוב של כללות האומה, לכל רחבה עמקה והקפה של מובן המלה.

... רעיון כללי זה, נס האחדות, הוא מוכרח להיות לפי זה הכח הנותן נשמת-חיים בפרוגומה [=התכנית], המעשית והעיונית, שלנו.

כאן אנו כוללים כבר כאחד שני זרמי-רוח, שמבלעדי המחשבה הרוממה אשר הגה רוח קדשם, במכתבם הבהיר, היו עומדים במצב של שני הפכים שאינם יכולים להתאחד: הקנאה הקדושה, קנאת ד' ותורתו וכל קודש, המאזרת כח וחיל ונותנת רוח גבורה ואומץ-לבב לכל הזוכים לה בטהרתה, - והסבלנות המתונה, המלאה רוח-חסד ודרכי-שלום, המושכת חוט של חן ונעם על כל טהורי-לבב החנונים בה. קנאה גדולה אנחנו מקנאים לדגל שם ד', למקור רוח החיים, אשר החיה ומחיה ואשר יחיה את האומה עדי עד, אור תורה ונר מצוה חיינו ואורך ימינו. ומתוך האהבה העמוקה העליונה, שאנו אוהבים את עמנו הגוי כולו, ואנו חרדים בכל לב לגורלו ועתידו, הננו שואפים לתן את רוח ד' על כל צאצאיו, ומתוך-כך יש לנו כח-סבל גדול מאד, לבא במשא-ומתן עם כל פלגות עמנו ועם כל יחידיו, לתמוך בכל ענין שהוא מסבב אימוץ-ידיים ועז-רוח לישראל, לחזק ידיים רפות לכל פועל טוב לאומה, ועם זה להשפיע מרוח-החיים אשר באוצר-החיים אשר עמנו, בכל מדה האפשרית, על כל יחיד ועל כל סיעה.

במכתב זה מתייחס הרב לשני הכוחות החזקים שנראה לכאורה כי אינם יכולים לשכון יחדיו - "הקנאות הקדושה" ו"הסבלנות המתונה", רדיפת הצדק, האמת והדין, ומצד שני רדיפת השלום והאחוה. בדבריו אלו מגדיר הרב שהאחדות האמיתית צריכה

ראש גשר מאוד טבעי, לא אמורים להתאמץ מאוד כדי שזה יקרה.

בדורנו אנו נתקלים בכלבולים גדולים בעניין, שכן פעמים רבות מי שלוקח על עצמו אחריות לתיקון המציאות אינו יודע בהכרח או אינו מצליח לעשות זאת בסבלנות ונעימות. ומי שלוקח על עצמו את מידת הסבלנות והנעימות, פעמים רבות אינו לוקח לעצמו אחריות על הנאמנות לאמת... אבל הרב זצ"ל לא נמנע מלהיות כהן ורב, מרא דאתרא וראש ישיבה, סופר והוגה ואיש אשכולות וכל זה מתוך ישרות, אמת איתנה ונעימות כאחד.

עומד ומשמש

פתחנו בסיפור ונסיים בסיפור. סיפר הרבי מגור שליט"א, שהוא שמע מאביו, 'הלב שמחה' זצ"ל, בנו של ה'אמרי אמת', שבאחד מביקוריו בארץ ישראל של ה'אמרי אמת' [רבי אברהם מרדכי אלטר זצ"ל] הוא שלח אותו כנער בשליחות מסוימת אל הרב זצ"ל. בתשע בבוקר הוא דפק בדלת, והמשמש אומר לו - 'אי אפשר להיכנס עכשיו לרב'. הנער מכה, 'אבל יש לי שליחות מאבא, האדמו"ר מגור!', והמשמש בשלו - 'אי אפשר, הוא מתפלל. ר' שמחה בונם היה נער פיקח, ואמר: 'לפחות אראה איך הוא מתפלל'. המשמש אמר לו - אתה יודע מה, הדלת קצת פתוחה ואתה יכול להציץ. הוא ניגש אל הדלת, הציץ וברח. כשחזר הביתה סיפר לאביו מה ראה: הרב זצ"ל מעוטר בטלית ותפילין, שוכב על הארץ בפשוט ידיים ורגליים ובהתפשטות הגשמיות. אמר לו ה'אמרי אמת': כן, הרב קוק נמצא כל הזמן בפשוט ידיים ורגליים כמו במקדש.

מה התכוון ה'אמרי אמת' לומר בכך? האם הוא רצה לדון בהלכה האם מותר להיות בהשתחויה בפשוט ידיים ורגליים על הקרקע? ה'אמרי אמת' התכוון לתוכן

להיות כזו שמחברת בין מחנות מסוגים שונים ורחוקים זה מזה עד כדי שהם אינם יכולים לדבר איש עם רעהו. הרב רואה את עצמו מעין 'ראש גשר', הנשלח לחבר את הקצוות הרחוקים הללו. הגשר מאחד בין הקנאות והאמת לבין הסבלנות והמתינות, בין הדבקות המוחלטת בתורה הקדושה לבין הפתיחות והאהבה לכל אדם מישראל כאשר הוא.

הרב, שהיה כאמור כהן, הכיל את מידת האמת והקנאות לתורה ולקדושת ישראל מיסודו של פנחס הכהן, אך מעל כל עשייתו ואורח חייו ריחפה תמיד באופן מופלא ביותר מידת אהבת ישראל ואורך רוח כדרכו של אהרון הכהן האוהב שלום ורודף שלום. בדבריו הוא מתאר את שתייהן כמשלימות זו את זו, וזו כנראה הדרך היחידה לבנות אחדות. זהו חיבור שאינו מוותר על האמת ואינו מוותר על השלום. השלום והאמת משלימים זה את זה כך שמתוך האהבה יש לנו סבלנות, ומתוך הסבלנות והאהבה יש לנו קנאה לכבוד שמיים, וגם את הקנאה אנחנו עושים ברוח חן ובסבלנות. היסודות הללו חייבים להיות באמתחתם של כל בני התורה בארצנו.

אחריות כלל ישראלית

איננו לומדים תורה בישיבה כדי לשמר לעצמנו את הכיתתיות והמסגרתיות שלנו. סיפר לי פעם רב חשוב שגדל בירושלים בשכונה מאוד סגורה, שה'מוטו' עליו הם גדלו והתחנכו היה מימרא של חכמינו ז"ל בתלמוד הירושלמי, "חביבה עלי כת קטנה אחת שבארץ ישראל" (סנהדרין פ"א). באופן טבעי, הילדים מבינים שמי היא הכת הזו? 'אנחנו' כמובן... וזו בהחלט תפיסה שיש בה סכנה גדולה ביותר. גם מי שחביבה לפניו דרך מסוימת, יש לו אחריות ועין טובה על הכלל. ראש הגשר שהרב זצ"ל מתאר בין הפלגים, התורות והשיטות הוא גם

הפנימי של עבודת הקודש שהיה שרוי בה הרב באופן תדיר וקבוע. הרב זצ"ל כל הזמן עומד ניצב והכן על משמרת הקודש בביטול מלא כלפי שמיא. ישנו ביטוי בגמרא (סוטה יג): על נצחיות עבודתו של משה רבינו, 'רעיא

כאיש המעלה שהכל צריכים לו, וכאדם של חיבורים שאיחד בתוכו הפכים ודרכים רבות, הרב זצ"ל הצליח להחזיק בשני קצוות מנוגדים

מהימנא: "מה כאן עומד ומשמש, כך שם (בשמיים) עומד ומשמש".

הרב לקה על עצמו לצלול אל עומק המציאות המתחדשת עם גאולתן של ישראל על שלל המורכבות והקשיים הטמונים בה, וציבור תלמידיו וממשיכי דרכו נמצא בלב עשייה תובענית זו הדורשת מסירות עצומה להפגיש תורת אמת תורה משמיים עם חיי עולם של עם וארץ. במובן מסוים, לשרת בצבא במסירות גדולה למשימות הכרוכות בכך יחד עם נאמנות לרוח ישראל ולהדרכת התורה - יש בכך קשיים והתמודדויות יותר מאשר להיות בבית יהודי באיזשהו מקום נידח בעולם, עם כל החשיבות העצומה שיש כמובן לפעולות אלו. מצד מסוים קל יותר לנסוע רחוק לפעילות שכולם אוהבים ומוקירים (וגם אין בה סכנת נפשות תמידית) מאשר להיכנס אל תוך כלל ישראל במקום קשה ומורכב כמו צבא, ולנסות להשפיע עליו מבפנים.

המורכבות הזו היא ברוחו של דוד המלך, שאמר על עצמו "ריבוננו של עולם, לא חסיד אני? שכל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות

אגודות בכבודם ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה" (ברכות ד). ובבית רוז'ין נהגו לפרש זאת כך: לא שמענו שדוד המלך היה פוסק? הרי אין לו בית הוראה, הוא אינו מו"צ ואם הוא נזקק להוראה הלכתית לו יש רבנים שאיתם הוא מתייעץ, כמו מפיוש. ועל כך אמרו ברוז'ין, כוונת דוד המלך בדבריו "לטהר אישה לבעלה" היינו כנסת ישראל לדודה, "אני לדודי ודודי לי", ולטהר אותה זה מסובך ודורש לעיתים "ללכלך את הידיים" בעבודות לא פשוטות... אבל דוד המלך וההולכים בדרכו יודעים עד כמה הדוד והרעיה מתגעגעים זה לזה, ועד כמה מוטל עליהם לקרב את האוהבים ולקרב בכך את גאולתן של ישראל. כך פעל במסירות אין קץ מרן הרב זצ"ל.

בזוהר נאמר שיש לאהוב את ה' "כברא שמשדתל בתר אבוהי ואימוהי" [כבן שמשדתל אחר אביו ואמו]. בספר התניא נתבאר בעיקר איך כל יהודי באופן פרטי ואישי דואג לכבוד ה' יתברך ומתקרב אל אביו, "אני לדודי". אולם לקיחת אחריות כדי לחבר מחדש לא רק את היחידים עם אבינו שבשמיים, אלא לעשות שלום בית בין האומה בכללותה לאבינו רוענו, זהו עניינו של דוד המלך וצאצאיו, שעוסקים בדם שפיר ושליה כדי לטהר אישה לבעלה.

דרך זו, הנצרכת כל כך בימינו, קוראת לנו להתחבר לדרך ולתורה שהרב זצ"ל ותלמידיו הגדולים הורו והגשימו. יהי רצון שדרכנו תהיה מלאה אורות קדושה ותבונה, סבלנות וקנאות, אהבה ויראה, שמחה וטוב לבב, יורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו.

תשובה ארץ ישראלית

מעובד מתוך ההקדמה לספרו החדש של הרב ארלה
הראל 'תשובת הרא"ה' - שיעורים באורות התשובה

מלחמה. לא פחות מזה. זהו הביטוי בו השתמש הראי"ה זצ"ל כדי לתאר את תחושותיו, את לבטיו, בבואו לכתבו על דבר התשובה. על מה ולמה מלחמה? כמדומני, לא מצאנו בשום מקום אחר תיאור דומה לזה, לתחושה הזו. הראי"ה לא נלחם עם עצמו על שום דבר אחר. לא מצאנו אותו מתאר תחושה כה חריפה, קונפליקט כה עז, בבואו לכתוב על נושאים מסובכים יותר, הנושאים שהפכו אחר כך להיות כרכי אורות הקודש, למשל. אז מה גרם לו להרגשה העוצמתית הזו? הדברים מבוארים בהקדמתו לספרו הגדול אורות התשובה:

אנכי הנני נדחף מעצמותי הפנימית לדבר על דבר התשובה, והנני נסלד בעצמי ממחשבותי: הראוי אנכי לדבר על דבר התשובה? כתבו על דבר התשובה גדולי הדורות שעברו, הנביאים והחכמים היותר טהורים, החסידים היותר גדולים, ואיך אוכל אנכי להתייצב בקהלם?

כלומר, הקושי נובע ממתח פנימי - מצד אחד, יש לראי"ה דחיפה פנימית עזה לכתוב ולדבר על התשובה, ומאידך הוא מרגיש שהוא אינו ראוי, כי הרי מי שכתב עליה עד כה היו "הנביאים והחכמים היותר טהורים, החסידים היותר גדולים".

אך הבה נשים לב - מה גורם לו להכריע לקפוץ אל הים הזה, ים התשובה השוצף והקוצף? מה מכריח אותו לעשות את הצעד הזה, הכל-כך קשה בעיניו?

שבו דיברו עליה תמיד. כל כך הרבה השתנה - ראשית, המציאות החדשה, ההזויה, של התרבות יום-יומית (בתקופה ההיא) של יהודים הפורקים מעליהם עול תורה ומצוות. שנית, התפתחות השיבה לארץ ישראל. ומעבר לכך, כל התמורות המחשבתיות והתיאולוגיות שחלו במאה השנים שקדמו ליצירת הראי"ה - כל אלה מחייבים אותנו למתן התבוננות עומק רלוונטית.

כשם שהראי"ה סבר שתורת ארץ ישראל הינה תורה ייחודית, כך גם עבודת התשובה

אנחנו נמצאים בתקופה גדולה, בעת מופלאה, ופלאי העת הזו קושרים אותנו אל המקום הזה, אל המקום בו נוצרת תורה חדשה-ישנה: תורת ארץ ישראל

בארץ שונה, גבוהה יותר, עמוקה יותר, רחבה יותר, אחרת. והרי לא ייתכן שלא. לא ייתכן שחידושה של הארץ הזו ישפיע רק על דרך לימוד התורה כאן. הכל צריך להיות שונה, קדוש יותר, קרוב יותר לבורא עולם, מושרה שכינה. זה כל כך פשוט שלא צריך להביא לזה ראיות כלל. הרי זו הארץ אשר עיני ה' אלוקיני בה מראשית השנה עד אחריתה, זו הארץ בה אנו נמצאים בצל שכינתו. וכי ייתכן שתשובה במקום כזה תהיה זהה לתשובה במקום אחר? וכי ייתכן שעשיית תשובה במקום בו חיים בקירבת אלוקים תהיה זהה לזו הנעשית במקום בו האדם מרוחק מעל שולחנו של מקום, מגורש מפלטרין של מלך?

אבל לא תוכל כל חולשה בעולם לפטרני מתביעתי הפנימית: מוכרח אני לדבר על דבר התשובה, ודוקא בצדה הספרותי והמעשי, להבנת התוכן שלה בדורנו, ולהגשמתה בחיים, בחיי הפרט ובחיי הכלל.

למה הוא מוכרח? כי הוא מרגיש בתוכו שהוא היחיד שיכול לדבר על התשובה באופן כזה שיתרום "להבנת התוכן שלה בדורנו", בזמן הזה. כאמור, רבות נכתב עליה, על ידי צדיקי וגאוני כל הדורות. אבל הם כתבו על התשובה של פעם, והראי"ה חש צורך לכתוב על התשובה של כאן ועכשיו.

כתבתי - כאן ועכשיו, למרות שהרב הדגיש רק את ה'עכשיו'. כי במשנתו של רואה האורות הגדול הזה, הכאן והעכשיו מחוברים כל העת. אנחנו נמצאים בתקופה גדולה, בעת מופלאה, ופלאי העת הזו קושרים אותנו אל המקום הזה, אל המקום בו נוצרת תורה חדשה-ישנה: תורת ארץ ישראל, תורה בעלת חיבור אל ארץ החיים, שיונקת את לשד עצמותה ממעיינות החיים של הארץ הטובה הזאת.

הראי"ה מבטא כאן תפיסה עמוקה וחדשנית - נכון, זו התורה לא תהא מוחלפת. תורתנו היא תורת אבותינו, אבל התורה הזו מתגלה בכל דור בפנים חדשות.

כמובן, עיקרון זה איננו חידוש כלל. כבר בעל חידושי הרי"ם (לקט מדבריו על התורה, פרשת האזינו) כתב: "בינו שנות דור ודור - בכל דור ובכל תקופה באה הבנה חדשה בתורה מן השמים, שהיא מתאימה לדור, וצדיקי כל דור מבינים בתורה כפי מה שדרוש ללמד את בני הדור". הרעיון עתיק, וכל בר דעת רואה את יישומו לאורך כל הדורות. אבל הראי"ה הדגיש אותו, ריכז בו כוחות גדולים, וראה אותו כיסוד מוסד, בעיקר בענינה של התשובה, בה אנו מוצאים השתנות מתמדת.

אי אפשר לדבר על תשובה באותו אופן

יתירה מזו - הרי גם תשובה בכלל כל המצוות היא (על פי הרמב"ן) זו ממש מצוות עשה במנין המצוות וגם לרמב"ם ישנה מצוות תשובה - להתוודות בדברים, עיין על כך בהרחבה בספר הנפלא 'על התשובה' מאת הגרי"ד סולובייציק זצ"ל בדרשת 'כוחו של וידוי' עמ' 37 ואילך). והרי כל מצווה מתקיימת באופן נעלה יותר כאן בארץ הקודש!

ונסביר, כי הרעיון הזה יכול להישמע קצת תמוה לאוזן שלא רגילה בו:

בתורה כתוב (דברים פרק יא, יז-יח):

”וְאֶבְדְּתֶם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבֵה אֲשֶׁר ה' נָתַן לָכֶם. וְשָׂמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וְקִשְׁרַתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יַדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.”

הסמיכות בין שני הפסוקים, זה המתאר את עונש הגלות לזה המתאר את חובתנו לקיום המצוות, התמיהה את חז"ל, והם למדו ממנה חידוש גדול (ספרי עקב פיסקא מג).

כל קיום המצוות ניתן כדי לקיימן בארץ, ובארץ בלבד. ורק כדי שלא נשכח כיצד לקיימן, ציווה הבורא יתברך שמו, שנקיים את המצוות גם בגלותנו, כדוגמת ילד קטן, המקיים מצוות בקטנותו, כדי שכשיגדיל ידע כיצד לקיימן, אבל אין ערך אמיתי לקיום המצוות שלו. מי שהרחיב רעיון זה מאד היה הרמב"ן בכמה מקומות, אך רעיון זה איננו נחלת הרמב"ן בלבד. מורנו הרצי"ה זצ"ל מאריך מאד להראות (במאמרו הנפלא 'התורה והארץ', לנתיבות ישראל מאמר ל"ו), כי כל הראשונים והאחרונים הלכו בעקבות חז"ל בענין זה, וטענו נחרצות - קיום המצוות, מקומו אך ורק בארץ ישראל.

ממילא, אם ניקח עיקרון זה וננסה לישמו לענייננו, נבין כי ראשית כל, עוד כמצווה

בכלל המצוות, גם מצוות התשובה מתקיימת בארץ ישראל בצורה שונה לחלוטין מאשר בחוצה לארץ. גם אם איננו רואים זאת, איננו חשים זאת, אנחנו יודעים שתקיעת שופר, הנחת תפילין, קביעת מזוזה, כיבוד אב ואם, וכל מצווה, היא אחרת כאן בארץ. בעלת ערך נעלה יותר, חודרת רקיעים ומשודדת מערכות תבל. ניתן לומר, שכל הדברים המרוממים שכתב ר' חיים מוולוז'ין זצ"ל בשער הראשון של ספרו 'נפש החיים', על רוממות פעולתן של המצוות בעולמות העליונים, מתייחסים אך ורק למצוות המתקיימות כאן בארץ. אם כן, מה רם ערכה של מצוות התשובה בשעה שהיא נעשית כאן על אדמת הקודש!!! אשרינו שזכינו לזה.

אבל יש כאן הרבה יותר מזה. למצוות התשובה ספציפית, יש ערך ארץ-ישראלי

כח התיקון, האמונה
בכוחו של האדם להפוך
עולמות. להתהפך בן רגע
מרשע גמור לצדיק גמור
על ידי כח התשובה!
מופלא. איזו עוצמה
נתונה בידינו.

במהותה. ארץ ישראל, שער השמים, היא הארץ אשר ניתנה לנו לעבדה ולשמרה. אם בגלות אנו פאסיביים, מקבלים, גולים ונרמסים, אזי בארץ אנחנו נקראים לעשות, בבחינת "כי תבואו אל הארץ - ונטעתם...", זוהי ארץ המעשה, ארץ שמעשירה אותנו בששים מצוות התלויות בארץ, תלויות בארץ תרתי משמע - תלויות בארץ ישראל, ותלויות בכך שאנחנו

נעבד את הארץ הטובה הזו. שנחרוש ונזרע ונצמיח. שנקיים כאן צבא וממלכת כהנים וגוי קדוש.

זוהי בדיוק נקודת התשובה, על פי כל מהלך ספרנו - כח העשייה. כח התיקון, האמונה בכוחו של האדם להפוך עולמות. להתהפך בן רגע מרשע גמור לצדיק גמור על ידי כח התשובה! מופלא. איזו עוצמה נתונה בידינו.

דברת הקץ המגולה

הדברים באים לידי ביטוי עז, באגרת מפורסמת אותה שלה הראי"ה לתלמידו המובהק, מורנו הגרי"מ חר"ל פ"צ"ל. באגרת זו (אגרות הראי"ה אגרת שע"ח), הראי"ה משתף את תלמידו בתוכניתו לכתוב 'אגרת תשובה', 'לזכות ולסדרה כראוי', אך גם בכך שהוא חש קושי לעשות זאת, לגדול הענין.

וכאן הוא מתווה את העיקר עליו עומד בנין התשובה:

ביסוד הכל צריכה לבא ההסברה הכללית של בטחון התשובה ועוצם השלווה ושמחת עז, שצריכה להיות מתלבשת הנפש של כל איש אשר אור התשובה מאיר בנשמתו ולכוון עם זה לבאר איך שמחת אמת זאת ונועם זיו קודש זה איננו מפר יראה, חלילה, ואיננו מגרע כחוט השערה מכל ההתעוררות הנפשית, הנקנית בנפש מכל מיני ציורים של יראה תתאה (תחתונה); אדרבה, עוד הוא מרבה את הכח התמציתי של הזהירות והזריזות הנשמטית.

איזו מהפכה! איזו תשובה אחרת, מאירה. הראי"ה מודע למורכבות של הרעיון - ברגע שאנחנו מדברים על התשובה כדבר מאיר, היא יכולה להפוך בטעות למחלישה, מרגיעה שלא במקומה. לא נורא אם נחטא קצת פה ושם, הרי תמיד אפשר לחזור בתשובה... ולא היא - ההארה הזו לא תבוא על חשבון ההתעוררות הנפשית של יראה תחתונה פשוטה ורגילה,

של הפחד העז שאמרו לעטוף כל איש מאמין שעה שהוא עוסק בתשובה. אבל למרות זאת, עם הרגשה של בטחון התשובה, של 'ביטחו בה' עדי עד, כי ביה ה' צור עולמים', כמו שהקב"ה צר עולמים, גם אנחנו, ברואיו, שנבראנו בצלמו, יוצרים עולמות, עולמות של תשובה ותיקון.

המהפכה נובעת מן המהפכה הכללית העוברת עלינו, עם נגאל השב אל ארצו, כדברי הראי"ה בהמשך דבריו: "בכח התגלות ניצוצי אורות של יום גאולה, המתגלה לנו בכל עת בארץ החיים, על ידי קץ המגולה של הרי ישראל הנעבדים והנזרעים, הנושאים פרי וענף לעם ד' אשר דרשוהו...". התשובה עוברת שינוי מתשובה חשוכה של מרתפי גלות, לתשובה באור החיים - תשובה של חיים. ואיפה יכולה להתרקם תשובה של חיים? כמובן, בארץ החיים. לא סתם בחר הראי"ה דווקא בכינוי הזה לארץ הקודש. יכול היה לקרוא לה בכל אחד משמותיה האחרים, אך בחר דווקא בזה, המבטא יותר מכל - ארץ ישראל היא ארץ של חיים, של צמיחה, של פריחה, לא של קמילה ודיכוי.

כאן מוצאים כבר את הדגש הכפול - כאן ועכשיו. לא רק העת, הזמן, כגורם מעצב את מהפכת התשובה (כפי שניתן היה לחשוב מקריאת ההקדמה שלעיל), אלא גם המקום גורם - זמן של גאולה בארץ הגאולה.

והדברים מתבהרים עוד יותר בהמשך, בפיסקה מוכרת מאד ועמוקה מאד:

ואם יבא אדם לחדש דברים עליונים בעסקי התשובה בזמן הזה ואל דברת קץ המגולה ואור הישועה הזרוחה לא יביט, לא יוכל לכוון שום דבר לאמיתתה של תורת אמת. כי כל זמן מאיר בתכונתו ועצת ד' אשר יעץ להחל אור גאולה מעולפת במטמוני מסתרים, כמו שאנו רואים בעינינו ומקפת

בהמון נגעים של עניי הדעת טובלי חלאים רוחניים - ודאי לא יועילו כל חשבונות העולים בלב אדם שמחשבותיו הבל, נגד עצת ד' העליונה אשר דיבר טוב על ישראל, לכונן אור גאולה ודרך חיים לשאר עמו, העתידים להיות כולם שבי פשע.

כמה חידושים מחדש כאן הראי"ה (על פי מאמרו של מורנו הרצי"ה זצ"ל, 'לאור תשובת הדור', לנתיבות ישראל ח"א מאמר שביעי):

ראשית, לא ניתן לחדש דבר בעסקי התשובה, בלי להתבונן על הזמן בו אנו מצויים, "כי כל זמן מאיר בתכונתו" (כפי שכבר ראינו לעיל). אבל הדגש הוא על כך שהזמן הזה הוא עת הקץ המגולה, שהוזכר בפיסקה הקודמת.

ומהו הקץ המגולה? כדי להבין זאת עלינו לעיין בסוגיה במסכת סנהדרין (צח א): "ואמר רבי אבא - אין לך קץ מגולה מזה שנאמר ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל וגו'..." ומפרש רש"י במקום: "מגולה מזה - כשתתן ארץ ישראל פריה בעין יפה אז יקרב הקץ, ואין לך קץ מגולה יותר".

בתוך מהלך סוגיית הגאולה, אחרי מחלוקת התנאים בשאלה האם הגאולה תלויה בתשובה, מופיעה מימרה מפורסמת זו. ומה בעצם עומקה? שהקץ המגולה קשור למציאות של התפתחות חקלאית וכלכלית בארץ ישראל. כמובן, זהו ביטוי לגאולה אקטיבית, גאולה הבאה מכח הצמיחה. אף אחד לא מצפה לצמיחה שתבוא מאליה. וודאי מדובר כאן על מצב בו הבנים שבים לאדמתם, מנסים להפריחה, וכנגד כל הסיכויים, מצליחים. וזה בדיוק מה שהראי"ה ראה כשהגיע לארץ - הארץ נבנית, יישובים מוקמים, שדות נחרשים, מטעים מבלבלים, הארץ נותנת פריה, והרי זהו קץ מגולה, זהו גילוי אלוקי שהקץ קרב.

ואם נעמיק בענין זה נשים לב מיד - זהו לא רק סימן. זוהי הסיבה: משעה שהעם לא מזניח

עוד את אדמתו, אלא מעבד אותה, מתחיל הקץ לזרוח. משעה שהעם תופס את ההגה, מוביל את תהליך הגאולה, הגאולה משיבה לו פני שוחקות.

זוהי אחת מנקודות המרכז של כל הגותו של הראי"ה, בהתבססו על ראשוני חיבת ציון, החל בתלמידי הגר"א ובהמשך הרב קלישר וכל שאר מבשרי ציון, שסברו כי אור הגאולה

זה דורש מאמץ, אבל השכר שווה. התקרבות אמיתית לבורא עולם, מלאת שמחה ואושר, תיקון ובניה מחודשת של העצמי המרוסק. תשובה ארץ ישראלית.

יזרח עלינו קמעא קמעא, בדרך הטבע, מכח אתערותא דלתתא (=התעוררות מלמטה). זוהי תפיסה המעבירה את האדם אל המישור האקטיבי, כמובן, מתוך ידיעה ש'אם ה' לא ישמור בית, שווא שקד שומר', אבל אם השומר לא ישמור, גם הקב"ה לא ישמור! עלינו להתחיל דברים, ובורא עולם ימשיך.

והנה, אחד המקומות המרכזיים בהם רעיון זה מובע בדברי חז"ל, הוא בעניינה של התשובה, כגון המדרש המפורסם (שיר השירים רבה ה ב): "רבי יסא אמר, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל בני פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרונות נכנסות בו..." אתם תפתחו ואז הקב"ה ימשיך וירחיב עד בלי די. וכן דברי חז"ל (שבת קד א), ש"הבא ליטהר מסייעים אותו", ובלשון הזוהר (שמות עט ב): "ר' יוסי אמר מכאן אמרו חברייא - הבא ליטהר

מסייעין אותו, דכתיב 'ומשה עלה אל האלקים', מה כתיב בתריה? 'ויקרא אליו ה', דמאן דבעי לאתקרבא מקרבין ליה". אנחנו צריכים לבא, ואז הוא יפתח לנו. אם אנחנו רוצים תשובה או גאולה, עלינו להתחיל בה.

ממילא, עיקרון זה, הקובע כי האדם הפעיל הוא המניע הראשוני של תהליכים אלוקיים, קטנים וגדולים, משותף לתשובה ולגאולה. לכן כה מתבקש, כי תפיסת הגאולה הפעילה של הראי"ה תבוא לידי ביטוי בתפיסת התשובה שלו. שהוא יראה לכולנו שתשובה בדור של גאולה, בארץ של גאולה, היא תשובה אחרת.

מעניינת העובדה ששני נביאים בני אותו דור לערך, מתנבאים כאחד, כל אחד בסגנונו. בדומה לראי"ה, אף הגרי"ד סולובייצ'יק זצ"ל, שאף על פי שחי את מרבית חייו בחוץ-לארץ תורתו היא תורת ארץ ישראל, מחבר את הדברים ומבאר (בספרו 'חמש דרשות' עמ' 45) שעולם היצירה הוא בסיס לחזון של גאולה בדרך הטבע, וממילא, להבנת תהליכי התשובה כתהליכים המתחילים באדם היוצר, המהפך עולמות, וממילא - ששמחה, מאיר, מלא גילה ודיצה, מהפך עולמות ומתקנם. איש התשובה השלם.

תשובה בשמחה

זה הבסיס לכל ספר אורות התשובה כולו, כפי שהיטיב לבסח זאת אחד מגדולי תלמידיו של הראי"ה, מורנו הגר"ש ישראלי זצ"ל (מתוך ספר דרשותיו 'שיח שאול' לימים נוראים עמ' קמ"ב):

כל כך כרוך אצלנו המושג תשובה בדכאון, בעצבות; ימי התשובה נקראים בשם ימים נוראים, וזכרם עולה תמיד אצלנו יחד עם כפיפת ראש ויד קמוצה מכה על הלב - על חטא ועל חטא... והניגון, והמצב-רוח; דומה, כאילו כל אלה חברו עלינו יחד לגרש כל

נקודת אור, כל שמץ של גאות נפש. כל ימי הימים הנוראים מעין מועקה מורגשת על הלב, ובנחת רוח מיוחדת רגילים לקדם את מחרתו של יום הכפורים מתוך הרגשה שהנה, סוף סוף, הימים הנוראים מאחרינו ולפנינו חג של שמחה, ש'מחה את שְׁרֵי הטעם המריר...

והנה לפנינו ספר ותוכו רצוף תפיסה אחרת לגמרי, תפיסה הרואה בימים האלו לא את הנוראות שבהם, כי אם את שפע האור ואת מעין הטהרה של הנפש; המראה לנו, בתוך המרירות של התשובה, את צרי הנוחם ואת נועם הרפואה - אורות התשובה.

זהו החידוש הארץ-ישראלי במשפט אחד: אור, עוצמה, יצירה, שמחה.

שמחה. כן כן, שמחה.

כך מדגיש לנו הראי"ה בהמשך הספר (פרק יד סעיף יא):

מרעיונות כאלה של קדושה ושל תשובה שהם מביאים לידי עצבות צריכים להתרחק לפעמים, כי יסוד השמחה הקשורה בעומק הקודש הוא גדול מכל תוכן של קדושה ושל תשובה אחרת. ע"כ כאשר באות לו מחשבות של יראה ושל תשובה בדרך עצבון יסיח דעתו מהם עד שתתכונן מחשבתו, ויקבל עליו כל התוכן של קדושה ושל יראת שמים בדרך חדוה ושמחה הראויה לישרי לב עובדי ד' באמת.

גבורת התשובה

תשובה נתפסת באינטואיציה ראשונית כחולשה, כמצב של הנמכת הרוח, שבירת היצר, כבישתו. אבל התשובה הארץ-ישראלית שונה היא - מלאה היא בגבורה.

כך מלמדנו הראי"ה באחת הפסקאות המדהימות שבהמשך ספרנו (פרק ט"ז סעיף ד): התשובה היא מחוברת עם הגבורה האישית, "אשרי איש ירא ד'" - "אשרי מי שעושה

תשובה כשהוא איש", והדבר למד מעניינו: אשרי מי שהוא איש כשהוא עושה תשובה. איזו תשובה עוצמתית, גאולית, מלאת און. תשובה שממלאת את השב בתחושה של חוסן ויכולת, לא משברת אותו ומשאירה אותו מדמם בשטח.

נכון, תפיסה כזו דורשת מהאדם מאמץ פנימי, התבוננות מעמיקה, צריך להעמיק, לא להתבונן במבט שטחי. זה דורש מאמץ, אבל השכר שווה. התקרבות אמיתית לבורא עולם, מלאת שמחה ואושר, תיקון ובניה מחודשת של העצמי המרוסק. תשובה ארץ ישראלית.

תשובה לאומית

הראי"ה לקח זאת גם לתהליך הלאומי הכללי שצריך להתבצע בהמשך מהלך הגאולה (אורות התשובה פרק טו יא):

האומה שלנו תבנה ותתכונן, תשוב לאיתנה למכונות חייה כולם, ע"י מה שהאמוניות שלה, היראות שלה, דהיינו התוכן האצילי המקודש האלהי שלה, יתפשט, יתגבר, ישתכלל ויתאמץ. כל בוני האומה יבואו לעומק האמת של נקודה זו, ואז בקול מלא גבורה ועז יכריזו על עצמם ועל עמם בקול גדול: לכו ונשובה אל ד'. והתשובה תשובת אמת תהיה, והתשובה מכון גבורה תהיה, והתשובה תתן עז ותעצמות לכל הסעיפים המעשיים והרוחניים, לכל ההליכות כולן הדרושות לבנין האומה ושכלולה, ליקיצתה לתחיה, להתעודדות עמדתה. העינים תפקחנה, הנשמה תזך, אורה יבריק, מעופה יתגדל, ועם נכרא יקום, עם גדול עצום ורב, אור אלהים עליו וגדולת לאום לו, כלביא יקום וכארי יתנשא".

ספר זה בנוי על סדרת שיעורים שזכיתי ללמוד בצוותא עם חברים מקשיבים בכמה מקומות, ובמיוחד בישיבת אש-קודש של קהילת 'נהורא' ברמת גן עיר הולדתי. זהו בית

מדרש המכיל בתוכו בעיקר מה שנקרא 'בעלי תשובה', והלימוד עימם בספר זה, היה עבורי חוויה מעשירה מאד. פתאום, לראשונה בחיי, חשתי אושר בדברי על התשובה. במקום דבר מאיים, מפחיד, שכולנו חוששים מפניו, הפכה התשובה לחוויה נעימה, מרעננת, מצמיחה. נפגשתי עם אנשים שבשבילים 'תשובה' הוא מהפך חיים מוחלט משוב לרע, מחיים נטולי תוכן ומשמעות לחיים עשירים מלאי שמחה (כמובן, תוך כדי אתגר מתמיד של התמודדות עם שינוי כה רחב בדרך החיים וכו'). אני וחבריי תמיד ברחנו מ'אלול', חששנו ממנו, והנה הם מזנקים אליו בגילה ודיצה!

במהלך כל שנתיי כמחנך במקומות שנים, שבתי ושמעתי מדי שנה בשנה, בעיקר סביב ימי התשובה, קולות של תלמידים רבים המבכים מרה את רוע מזלם, על שנגזר עליהם לעבור את הסיוט הנקרא 'אלול'. כמה כאב היה בעיניהם, כמה ייאוש, ושוב ושוב כל שנה מחדש. והנה פתאום מתחילה שנת הלימודים, מתחדש לו זמן 'אלול', ואני יושב בחברת אנשים מאושרים, מלאי גבורה ואמון בעצמם, הנושאים עיניהם למרום ומודים לבורא עולם ששם חלקם מיושבי בית המדרש.

הרגשתי ממש איך הולכת ומתרקמת לה תפיסה שלימה, של חידוש מרענן. של הבנה כי יש בה משהו מיוחד, בתשובת ארץ ישראל, ושחשוב לשתף במשהו הזה אתכם. אז כתבתי. מקווה שהדברים יעוררו את הלבבות.

בידך הדבר!

מאיר טלר

**מתי חוזר השפע לעולם? מה ההשפעה שלי עליו?
מה לשפע ולעבודת התשובה?**

על השפעת עבודת הנבראים בראש השנה ובכלל
ועל משמעותה של תקיעת השופר הפשוטה
על פי בעלי הסוד

טעמים רבים נאמרו על ידי רבותינו הראשונים על פשרה של מצות התקיעה בשופר בראש השנה. ביניהם הרעיון שהשופר נועד לעורר לתשובה: "היתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו"; יש שאמרו ששופר מורה על המלכת ה' כפי שנאמר: "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך".

דברינו ננסה ללכת בדרכיהם של בעלי הסוד ולראות כיצד הסוד מאוחד עם הפשט ויתירה מכך, כיצד דווקא הסוד הוא הוא עומקו של הפשט.

דירה בתחתונים

רבותינו בעלי הסוד גילו שתכלית בריאת העולם היא לגלות את אחדות ה' יתברך מצד הנבראים תחתונים, מה שנקרא במדרש "לעשות לו דירה בתחתונים". משום כך קבע הקב"ה את סדר עולמו באופן בו התגלות החיות האלוקית תלויה בעבודתם של התחתונים, ועל ידי פעולת הגילוי האלקי על ידי מעשה המצוות, תתממש מכוּחם תכלית הבריאה - גילוי אלוקות מסטרא דתתאין, מכוּח הברואים.

בעל נפש-החיים כתב (שער א ג) שכח עליון זה שיש באדם הוא צלם אלקים שבו, וזה לשונו: "שכמו שהוא יתברך הוא האלוקים,

בעל הכוחות הנמצאים בכל העולמות כולם ומסדרם ומנהגים בכל רגע כרצונו, כן השליט רצונו ית' את האדם שהוא הוא בפותח והסוגר של כמה אלפי רבות כוחות ועולמות, על פי סדרי הנהגותיו בכל עניניו בכל עת ורגע ממש".

והביא שם מדברי הזוה"ק: "כד ישראל עבדין עובדין דלא כשרן כביכול מתישין חילא דקוב"ה, וכד עבדין עובדין דכשרן, יהבין תוקפא וחילא לקוב"ה ועל דא כתיב "תנו עז לאלקים" ובמה? בעובדין דכשרן".

בספר התניא (פרק ד) מבואר ענין מהות נשמות ישראל, עליהם נאמר "ויפח באפיו נשמת חיים". מבאר בעל התניא שעל ידי הנפיחה נמשכת פנימיות חיות הנופח בדבר הנפוח. כאשר אדם מנפח בלון, הרוח שיצאה מגופו על ידי הנפיחה שוכנת כעת בגוף הבלון והיא זו שנותנת לו את מהותו כבלון, היא זו ש"מחייה" אותו בכל רגע ורגע. כך הדבר גם ביחסי אב ובנו. מציאות הבן נמשכת ממח האב וחלק ממהות האב קיים בתוך הבן גם לאחר שנולד, שכן "ברא כרעה דאבוה", ומשום כך האב מתפעל ממציאות הבן, מפני שיש במציאות זו חידוש - מציאות האב בגוף אחר. שמחת הבן מעוררת שמחה אף אצל אביו, שהרי גם אחר התלבשותו של הבן בגוף אחר, עם זאת הוא קשור תמיד בשורשו, מציאות אביו, ולכן מציאות הבן פועלת התפעלות והשתנות באביו.

כיחס הבן לאביו כך הוא היחס בין ישראל לאביהם שבשמים - "בנים אתם לה' אלקיכם"; "בני בכורי ישראל".

מעלת נשמות ישראל היא, שגם בירידתם לעולם הזה נשארת בהם התכונה האלקית ולעולם הם חלק אלוך ממעל. המהות של אותה תכונה היא ההתקשרות העצמית אל העולם העליון, ועל ידי התקשרות זו גם

עם ישראל נחשבים בוראי עולמות. אדמו"ר הזקן מדמה את הקשר והיחס בין העולמות התחתונים לעולמות העליונים כחבל הנתון בין עולמות אלו, וכך הוא כותב (אגרת התשובה פרק ו): "והנה יעקב חבל נחלתו כתיב, על דרך משל כמו החבל שראשו אחד למעלה וראשו השני למטה, אם ימשוך אדם בראשו השני ינענע וימשך אחריו גם ראשו הראשון. וככה ממש בשורש נשמת האדם ומקורה... הוא ממשיך ומוריד השפעתה על ידי מעשיו הרעים ומחשבותיו עד תוך היכלות הסטרא אחרא כביכול". נשמות ישראל הם המשך ישיר מהמציאות האלקית העליונה, ולכן בירידתם נופלת השכינה לבין הקליפות ובעלייתם מתעלים כל העולמות.

התחדשות השפע בראש השנה

בששת ימי בראשית העולם נברא על ידי הרצון העליון ללא התעוררות התחתונים, שכן "אדם אין לעבוד את האדמה". אך מאז והלאה קבע ה' את סדרי הבריאה באופן בו אין השפעה מלמעלה, מהעולמות העליונים, מבלי התעוררות מלמטה. יסוד זה נכון לא רק לגבי תוספת חיות והארה עליונה, אלא גם על עצם התהוות הבריאה, וכל חיותה, מציאותה וקיומה תלויים בעבודת ישראל, כפי שנאמר: "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת".

רבותינו בעלי הסוד (עייני באגרת הקודש לבעל התניא אגרת יד) גילו שבראש השנה יש בחינת שינה בעליונים. כאשר אדם שרוי בשינה, נשמתו עולה לשורשה והאדם הישן מאבד מחיותו ואינו מתפקד - "שינה אחד מששים ממיתה". תהליך דומה מתרחש במציאות העליונה בראש השנה. בערב ראש השנה החיות האלוקית מסתלקת מהעולם. בראש השנה שעבר נקבעה קצבה לשפע

מגלה לנו הזוה"ק, שעל ידי תקיעת השופר שעולה ובוקעת, מתגלה הקול העליון ושופע אלינו מהשופר העליון.

השופר העליון הוא כינוי לעולם הבינה, הנקרא 'עלמא דחירו'-עולם החופש, שהוא העולם העליון בו ההשפעה מצטיירת עוד בטרם באה לידי ביטוי. עולם זה הוא השורש העליון ממנו נולדים ויונקים כל העולמות.

כשאמרנו לעיל שבערב ראש השנה חיות העולם מסתלקת ועולה לשורשה, כוונתנו שהיא חוזרת למקורה - עולם הבינה. בתקיעת השופר עולה קול פשוט ללא דיבור, קול פשוט היוצא מעומק הנפש למעלה מכלי הדיבור, ומעורר כנגדו את השורש הפשוט של המציאות - הבינה העליונה. על ידי תקיעת השופר הפשוטה מעוררים את אותו עולם עליון פשוט - עולם הבינה, שורש הברואים, להוליד ולהשפיע חיות בעולמות ולברוא את העולם מחדש.

אגב, על פי תפיסה פנימית זו, ראש השנה אינו יום דין חיצוני לנו, כאילו עולמנו קיים בעצמאותו וישנו 'שופט' חיצוני הבא לדון אותנו ולהכריע האם ליטול מאתנו את חיותנו. כאשר ניגשים לראש השנה במחשבה זו, כל אחד רוצה כבר להיות אחרי היום הזה ולעבור את המשפט בשלום. אך על פי בעלי הסוד מובן שכאשר מגיע ראש השנה אין לנו חיים כלל אילולא ה' יתמצה וישפיע עלינו חיים חדשים, שהרי חיות העולמות מסתלקת בערב ראש השנה. אם כן, ראש השנה אינו יום נטילת החיים אלא יום נתינת החיים, וממילא כל אחד ישתוקק לעמוד אל מול אור פני ה' ביום הקדוש והנשגב הזה ולקבל ממנו חיים חדשים - "ישמחו השמים ותגל הארץ, ירעם הים ומלואו, יעלוזי שדי וכל אשר בו, אז ירננו כל עצי יער. לפני ה' כי בא - כי בא לשפוט הארץ".

והחיות שירדו לעולם עד ראש השנה הבא, כפי שנאמר "מראשית שנה ועד אחרית שנה", וממילא בערב ראש השנה מסתלקת חיות העולם בבחינת השינה, וכל העולמות נשארים תלויים על בלימה עד שיתחדש השפע של השנה הבאה.

כפי שבכל חג ומועד מאיר האור בהווה כפי שהיה בראשיתו של המועד. כשם שבפסח מאירה הארת יציאת מצרים, עליה נאמר ש"חייב האדם להראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים"; ובשבועות מאירה הארת מתן תורה, כך גם בכל ראש השנה, בזמן בו ברא ה' את עולמו בששת ימי בראשית, נברא העולם מחדש. החיות של השנה שעברה מסתלקת לשורשה והעולם מחכה לבריאה חדשה. התבוננות זו, שהקב"ה בורא את עולמו מחדש בראש השנה, מעוררת יראה גדולה.

תקיעת השופר - התעוררות התחתונים לבריאת העולם

כאמור, בשונה מבריאת העולם בראשית דרכו, אז הושפעה החיות מלמעלה ללא התעוררות מצד התחתונים; בראש השנה הקב"ה בורא את העולם כפי ערך ההתעוררות מלמטה, כפי העבודה של עם ישראל, ואתערותא דלתתא זו נעשית על ידי תקיעת השופר.

הזוהר הק' מבאר את פעולתו הפנימית של השופר, וזה לשונו (פרשת אמור צ"ט ע"ב): "וכד אתער האי שופר ובני נשא תייבין מחטאיהון, בעיין לנגדא קול שופר מתתא, וההוא קלא סליק לעילא, כדין אתער שופר אחרא עילאה, ואתער רחמי ואסתלק דינא" [=וכאשר מתעורר אותו שופר ובני אדם שבים מחטאיהם, צריכים להמשיך קול שופר מלמטה, ואותו קול עולה למעלה, אז מתעורר שופר אחר עליון ומתעוררים רחמים ומסתלק הדין].

על פי הבנה זו, המלכת ה' בראש השנה אינה רק אמירה שה' הוא המלך; זו אינה רק הכרזה שהוא יתברך מולך ומושל ואנו מסכימים לזה ומנתבים את חיינו על פי ההבנה הזו. המלכת ה' בראש השנה היא העובדה שאנו פועלים על ידי עבודתנו את מציאות מלכות ה' - בריאת עולמו מחדש ביום זה. לו יצויר שחלילה בני ישראל לא היו ממליכים את בוראם, הוא מצדו לא היה מולך מעצמו על כל המציאות, והעולמות כולם היו מתבטלים וחוזרים לשורשם - "אין מלך בלא עם".

הרהורי תשובה

הזוהר הקדוש מדגיש בכמה מקומות שקול השופר עולה יחד עם הרהורי התשובה. השפע המחודש הבא מעולם הבינה לא יושפע ללא הרהורי תשובה המתלווים לתקיעת השופר. בפעולת החטא המציאות הגלויה נפגמת ונשברת, וכדי לשוב לתקנה מוטל על האדם לשוב לשורש ולמקור שלא נפגם על ידי החטא, ולהוליד ממנו חיים חדשים ומתוקנים. לחזור בתשובה היינו לגעת בעצמיות - באמת העמוקה שלא נפגמת ולא יכולה להיפגם; לטבול בטוב העליון, במהות הטהורה שלנו הדבוקה בקב"ה ללא שום מחיצה והסתרה. מתוך עצמות הנפש צריך האדם למשוך קוי אור לכל מרחבי החיים עד שכל פרטי המחשבות, הדיבורים והמעשים יהיו גילויים נאמנים לעצמיות העליונה.

פעולת התשובה מקבילה לפעולת השופר על ידו מעוררים את עולם הבינה, שורש המציאות שלא נפגם הנקרא גם עולם התשובה, שישוב להתגלות ולהחיות את כל העולמות הגלויים. כדי שפעולתו הכללית והעליונה של השופר תפעל, חייב האדם לעורר את אותו תהליך בתוך נפשו, וכפי התעוררותו בתשובה כך ישוב ה' וירחמנו ויגלה כבוד מלכותו עלינו מהרה.